

ДУГО ПУТОВАЊЕ У ТАБАНУ

Ћерка будимског трговца Хаџи Петра Путника, Милица, од раног детињства, када је запевала њена утроба, није напустила прадедовску авлију у будимском Табану.

(У петој години узбуркала јој се коштана срж, десно раме померило се десет центиметара, шумови у њој веома су општили, обавијао ју је обруч тешке пометње и помислила је да је од стакла и да ће се сваког тренутка распрснути.)

У датом трену, угледала је тамно лице, вриснула је, осетила да се гуши; сва чула постајала су јој хладнија и она паучинаста и прозирна, са великим подочњаџима испод зелених очију и сплетом вена на челу и образима, свила се оцу у загрљај. Још истог поподнева, уверена да је одевена у стакло, одбила је да изађе на сокак испред куће на уобичајену поподневну игру будимске деце, већ је лагано отишла у собу и легла на кревет у постељину од дамаста.)

Две године девојчица није изашла из кревета. Груба тканина страха била је свуда око ње. Све време, кад усни, сањала је да је лакша од ненаписаног, да јој језик има посебан отисак и да земљотрес у њој учестало трепће, а она се распада у милионе шарених стаклића које лете далеко, непознатом и плавом хладноћом. После таквих снова девојчица је дрхтала; мајка Персида привијала ју је уза се, шаптала да су снови лажа, да се из њих вратила кући и да је њена соба мирна, мирнија од лека у њеној чаши.

И да се не плаши; свет је хармоничан и покретљив и људи клизе њиме попут ветра, месечине или траке сунца на дунавској води. У њему је све лако; људи, животиње, куће и њене лутке не могу се тек тако распрснути.

Хаџи Петар доводио је најбоље лекаре у кућу. Није жалио дуката да му излече ћерку. Свакакве лекарије пила је девојчица. Неке што су личиле на масни пљусак, неке горке попут сазнања, па оне слатке као диња. Милица је гледале непознате људе како прилазе постељи, уплашене бркове оца и рамена тих особа што се подижу у ваздух, као да ће одлепшати, док су је посматрали водњикавим очима у којима је почивало чуђење, страх или нешто што се није лако могло препознати, али би се могло описати као најзабаченије место и светлости и тмине.

Мајка Персида, кришом од мужа, када је он на путу, звала је у кућу врачаре. Црнопуте жене, са размаком између зуба, улазиле су бучно у авлију доносећи у девојчицину собу комаде прадавног света помешане са комадима старе среће и савршеном језом сеновитости. Над њом су, попут препланулих привиђења, изводиле своје обреде мумлајући заборављене речи и скривено памћење, тражећи од ње да постане ходач опасан бедемима, са свакодневним, обичним рукама и ногама...

И ветар довољан себи...

Све оне, од девојчине мајке, узимале су дукате, одећу и храну и обећавале да ће се ћерка за неколико недеља или месеци подићи из постеље и сести на љуљашку окачену у авлији о стари брест. На путу од кућних врата до авлијске капије сејале су своје раскалашне испљувке по земљи, трави и цвећу подригујући сопствене врелине и задах што је помно памтио сваки сан и сваки заборављени свет што тумара.

После две године, када су отац и мајка већ изгубили наду, у једном пролетњем дану када су људи, животиње, ствари и куће били лакши од јаве што је притискала свет, девојчица је устала и лагано одшетала до старог бреста (који је у међувремену још порастао) и љуљашке на њему (која није расла, али је добила прве боре).

Прозирна и паучинаста Милица села је на љуљашку и заљубљала се пролазећи траком сунчеве светлости са блиставом шаром на себи што је секла авлију.

„У ходачу увек има путева“, помислио је обрадован њен отац Хаџи Петар, седећи на басамацама куће. „Лекарије су помогле и божја зрака што даје пламен живота бићима и биљу!“

„Моју Милицу стигла је глад за сунцем“, рекла је полугласно мајка Персида дрхтећи у „гонку“ велике куће. „Нека од жена ју је подигла, али не знам која. И она божја светлост у труну што бунца и разлучује у њему добро од зла, мир од немира, плаво небо од таме!“

(Седма година Миличиног живота и њен излазак на љуљашку окачену о стари брест подударно се са годином 1848. непристојно украшеном Револуцијом, људским пометњама и неутешном ошамућеношћу маса.

Та година, као и она следећа, биле су године када су персоне носиле уздрману одећу, када су лутке лутале светом и када је сијало јако сунце-несаница!)

Мала Милица у те две године шетала је авлијом, нормално јела и спавала, љуљала се на љуљашци, мирисала цвеће засађено у башти и миловала густу длаку мачића. У више наврата прилазила је зиду и високој капији што је њихов дом раздвајала од улице и више пута враћала се у дно авлије уплашена хуком који је долазио са друге стране зида, шкргутањем зуба, људским јауцима и виком, и шумом прашине што се јавља само онда када у њу падају крв и сузе.

Две године проводила је девојчица у кутку авлије, најудаљенијем од улице, украшеном мушкатлама, лепом катом и ладолежом, и оним дрветом што цвили на сваки људски хук или ларму и стреса се на људски повик. Две године дрво је стално цвилело и Милица је седела у његовом хладу, који је такође цвилио, рањив од дрвета што га је створио.

Девојчица је слушала тај звук, између два јаука дрвета спуштала се у дубине што су копане између њих и виђала себе и рађање туђе, непознате боли што јој се скривала у рамену, зглобу или бешици. Рупе у ваздуху нису биле честе и после њиховог слушања Милица је поново падала у постељу од дамаста из које није излазила недељу дана. И онда када би устала прилазила би зиду и авлијској капији и брзо бежала од њих опседнута издуженим хуком светине и њеним мислима у којима нема ветра.

Милица Путник, од те 1848. године повукла се у кутију ћутања. Понекад би облачила скромну одећу за шуњање, долазила не даље од старог бреста и ту се частила самоћом. Две млађе сестре и брат играли су се даље од ње, у кутку авлије, и она их је гледала као из велике даљине из које се не разликују снови и несаница.

Њени родитељи, Хаџи Петар и Персида, посматрали су је из „гонка“ куће (као и нејаки ваздух око ње). Милица је живела под сунцем, под узнемираним летима; потом су долазиле јесени са кишама које изненађују дунавске сирене, па зиме са плачем деце по паду из санки, и опет пролећа са углом светлости што покреће лет.

Смењивала су се годишња доба, али Милица није старила; и даље су на њој блистале прозирне и непоуздане сенке, на образима лебдело је дечје усхићење срамом, поглед јој је имао секунду сна у зору. Никада се Милица није ознојила нити је знала место у телу где спава зној. У лето и с пролећа волела је да доручкује на мосту изнад потока који је у авлији направио отац, а зими је одлазила до дрвета што цвили и крала му снег.

Године су пролазиле. Неке од њих биле су суманута младост, неке пожар рађања, па црна киша чекања; неке године биле су учење о ружи и багремовима. Миличини мајка и отац, Хаџи Петар и Персида, старили су и све мање су им се догађале речи. Њихови уздаси прелазили су даљине и шуштали попут пера на замишљеној птици. Ђерка им се није просула као сломљена чаша или прснула попут прозора на олуји, али никада више није напустила авлију, ни у бешумном лету нити бучно попут птице која не подноси гнездо. Само би лагано шетала путељком од старог бреста до дрвета што цвили да би потом неприметно шмугнула у кревет. И стално је одбијала слободу да оде у свет. Хаџи Петар и Персида на ово чудо већ су били свикли. Време је Хаџи Петру заледило прст на челу и он га више није примећивао. Године су уселиле влагу у погурену фигуру мајке, али она није више разговарала у ноћима са својим измишљеним звездама рођеним на небу или на води не тражећи одговор од пустиње у којој се ништа не види. Хаџи Петар и Персида стали су у свој ред што чека све људе, изашли пред Бога чекајући његов прст да их позове. И отишли су скоро заједно, у двадесет дана, када је проходао њихов дуго чекани пут ка Небу.

Милица је остала да живи у кући са братом и његовом породицом, женом и троје деце. Обе сестре рано су се удале, дошли су просци по њих, јабука је бацана преко куће, бројани су дукати намењени за мираз. Сестре су у авлију ретко свраћале, родиле су децу, служиле мужеве и нису трагале за треном у којем настаје ветар.

Два пута, после те 1848. године, Милица је прилазила зиду и слушала тишину. Забележено је у кућној хроници да су то су биле године 1870. и 1892. Са оне стране зида играо је натрпани театар, али бешумно, устајало, и једино су шуштале сенке када би се додиривале. Тишина са друге стране зида болела је толико јако да је Милица рукама затварала уши. У тишини, чули су се само, око подне, звуци фењера што су се сударали у рукама пролазника.

Миличин брат, Михајло, бринуо је о сестри онако како је видео од оца и мајке. Трудио се да буде неприметан.

(Да прође поред ње као сенка или као крило птице. Да замисли другу жеђ док је гледа. Да не види најезену стварност и тугу са више тегобних питања. Да увек пита зубе пре него што изговори реч. И некако да види њену срећу; њену бригу о годишњим добима, потом трен кад Милица измишља сумрак или кад осећа своју собу која трепти.)

Михајло је био мудар и смирен човек, као и сви Путници. Видео је свој трк година и сестру што има прозирне, дечје очи. Знао је да Милица сунча свој други свет и да се

томе радује, да шета по себи и да у њој дрхте острва што памте нешто друго од оног обичног памћења у њему. Михајло је често ишао на пут, као и његов отац, и пуштао је друмове да му састављају тело. Пратио је своје плитке истине посејане у дану, робу коју је куповао и продавао, новац који је слагао у џеп или уплаћивао у пештанској банци и није толико мислио на жену и децу, колико на Милицу. Да је неко од укућана не повреди у његовом одсуству, да јој не уђе у сенку, у неку још у њој нерођену гро-зницу. Тај хлеб дужности према сестри, којем су га заветовали родитељи, узнемиравао га је када није био код куће. Али када би се вратио, схватао је да је ту бригу товарио на себе унапред, као кад замишљаш да подижеш велик, неподношљив терет. После путовања по Кракову, Нирнбергу, Трсту или Брашову, схватао је да Милица и даље нежно лежи на својој тишини, да је у њеном бунару светло и прозирно и да мирно стражари код пужа испод дрвета што цвили.

Година 1914. ушла је у кућу Михајла Путника. Дошла је као и све године незвана и боловала је од мањка скрушености. Оба Михајлова сина обукла су униформе и отишла у рат. Дрво што цвили тог лета је почело да се суши, као и хлад који је правило. Олуја што је наишла преломила је стабло старог бреста и у њега се могло ући као у кућу. Авлијом Путника једне ноћи, на метар од земље, прошетала је плава звезда као по свом дворишту.

Михајло је тог лета био узнемирен. Писма су стизала од синова, окраћала од војне цензуре, време је споро пролазило његовим портретом у огледалу, снаје у кући нису сушиле сузе. У авлију улазиле су сенке, па излазиле из ње, како им се прохте. Усамље-ни облак појавио се над кућом и просуо кишу само по њој и нигде друго. Онда, поткрај лета, дошла је војна објава да је старији син Петар погинуо негде у Галицији и да је покопан у шуми која се ретко виђа. Михајлу се тада спарушила кожа мисли, обузео га је порок неспавања, поље чирева просуло му се по телу и он је у соби ноћу тешко уздисао, а дању су му уздаси шетали по авлији.

Убрзо, по тој вести, кренула је Милица ка авлијској капију и зиду. То је било јесење јутро на које куца пожар последњег летњег сунца и када зора изуједана од хладноће топлином лечи ране на нежној и прозирној трепавици. Тек изашла из постеље од да-маста, обучена у одећу за шуњање, Милица је застала код старог бреста и потом за-корачила у његово распукло стабло. Из стабла, потом, чули су се звуци као кад расте температура воде, или пуцкета твар, или као кад прасјај трепери у струни.

„То Милица пева“, помислио је Михајло налакћен на пенџер собе повлачећи димове из луле.

Сунце се увлачило у авлију. По њој се оцртавала неуредна стварност и мисли пра-шине. Милица је шапутала у стаблу, умиривала дрво, лажима поправљала откривену тајну. Потом је изашла из њега. У авлији је још дисала роса и промукла неверица на брку Михајла Путника. Не небу изнад куће сунце није дало једном облаку да живи.

Милица је лагано померала своју застакљену душу ка авлијском зиду и капији. Михајло је стрепео. Чинило му се као да јој се назире језгро мисли и да се сада први пут зноји. Није гледала право, нити испред себе, више у страну и поглед јој је правио

ранице на кожи. Михајло је отворио врата куће и стао на праг. Пре двадесет и две године гледао је сестрино путовање до капије и зида. И још двадесет и две године раније као дете. Изгледало је као да му је време појело сећање на те догађаје, али сада су се ти догађаји понављали. Осећао је језу попут пливача на којег слеће непозната и туробна птица.

Сестра је пришла зиду и капији. С оне стране зида чула је урлике као када се људске грознице боре прса у прса. Напољу је владао општи метеж. Трчање, па дахтање људи, експлозије, потмула тутњава, трење коже о кожу као кад се животиње збијају у крдо. Потом ударци грома, шуштање попут воде што се креће са напором, па онда све брже. Затим врисак примитивне материје, и кратко кротко дисање.

Милица је десном руком ухватила кваку на авлијској капији. „Не! Милице! Не!“, повикао је Михајло, али као да му је тада нека невидљива рука сакрила камен у стомак. Зајечала је реза на капији. У три чврста, дуга скока Михајло се нашао код авлијских врата.

Милица је трчала низ калдрмисану улицу. Прошла је поред војника у плавој униформи, проститутке са лепезом, клоуна у уском жутом сакоу и широким панталонама; глувонемог виолинисте чија је сенка цртала обрис болнице у прашину.

Улицом је вејао снег.

Пун, моћан месец пробијао се кроз пукотине између пахуљица.